

یادداشت

معدن؛ مسئولیت اجتماعی و کژکارکردی آن در ایران

علی شاطری

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها (CSR – Corporate Social Responsibility) به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که یک سازمان یا شرکت برای بهبود جامعه و محیط زیست در کنار اهداف اقتصادی خود انجام می‌دهد. هدف از این مفهوم، تأکید بر این است که شرکت‌ها و سازمان‌ها باید فراتر از کسب سود عمل کنند و تأثیرات اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت‌های خود را در نظر بگیرند.

مسئولیت اجتماعی شامل اقداماتی است که یک شرکت برای کمک به توسعه پایدار و بهبود کیفیت زندگی جامعه انجام می‌دهد. این مفهوم شامل سه بعد اصلی می‌شود: بعد اقتصادی؛ تضمین می‌کند که شرکت‌ها به صورت پایدار و با حفظ مسئولیت‌های اخلاقی و اجتماعی سودآوری داشته باشند. بعد زیست‌محیطی؛ به معنای تعهد شرکت‌ها به کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی فعالیت‌هایشان، از طریق مدیریت منابع، کاهش آلودگی و به‌کارگیری فناوری‌های پاک است. بعد اجتماعی؛ تأکید بر حمایت از حقوق بشر، توجه به کارکنان، بهبود شرایط کاری، تعامل با جوامع محلی دارد. مسئولیت اجتماعی به این معناست که شرکت‌ها باید به عنوان شهروندان مسئول عمل کنند اما متأسفانه در ایران مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به نوعی جایگزین مسئولیت‌گریزی مسئولان محلی شده است. برخی مسئولان، وظایف خود را جهت انجام هزینه‌های رفاهی در روستاها، به صاحبان صنایع محول می‌کنند و حتی مجوز فعالیت صنایع را منوط به برخی هزینه‌هایی می‌کنند که در چارچوب وظایف صنایع نیست. از جمله ساخت تصفیه‌خانه‌های شهری، خرید برخی اقلام دولتی، تجهیز ساختمان‌های دولتی و حتی پخش نذری در روستاهای اطراف، نمونه‌هایی از خواست مسئولان محلی است که صنایع را دچار مشکل کرده است، چراکه مسئولان گمان می‌کنند که مسئولیت اجتماعی صرفاً صرف‌کردن هزینه برای روستاهاست در صورتی که احترام به فرهنگ بومی و همچنین رسیدگی صحیح به نیروی انسانی مستقر در معدن هم جزء مسئولیت اجتماعی محسوب می‌شود که البته کژکارکردی مفهوم مسئولیت اجتماعی در ایران، نافی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها نیست و باید متناسب با بودجه و سوددهی شرکت‌ها و البته خواست واقعی صاحبان صنایع انجام پذیرد.

اما چرا معادن نیازمند توجه ویژه به مسئولیت اجتماعی هستند؟

معدان به دلیل ویژگی‌ها ویژه، منحصربه‌فردی که دارند، نیازمند توجه ویژه به مسئولیت اجتماعی هستند. دلایل اصلی این ضرورت عبارت‌اند از:

۱- تأثیرات زیست‌محیطی شدید

فعالیت‌های معدنی معمولاً با استخراج و بهره‌برداری از منابع طبیعی همراه است که می‌تواند به تخریب محیط زیست منجر شود. این فعالیت‌ها ممکن است باعث آلودگی آب و خاک، نابودی جنگل‌ها و تخریب زیستگاه‌های طبیعی شود. برای کاهش این تأثیرات، معدان باید به مسئولیت اجتماعی خود عمل کنند و اقداماتی مانند بازسازی زمین‌های تخریب‌شده، استفاده از تکنولوژی‌های سبز و کاهش آلاینده‌ها را اجرا کنند.

۲- اثرات اجتماعی بر جوامع محلی

معدان معمولاً در مناطق دورافتاده یا در نزدیکی جوامع بومی قرار دارند که وابسته به منابع طبیعی برای زندگی خود هستند. فعالیت‌های معدنی می‌تواند باعث جابه‌جایی اجباری افراد، آسیب به فرهنگ‌های محلی، یا کاهش منابع طبیعی شود که برای این جوامع اهمیت حیاتی دارد. بنابراین، شرکت‌های معدنی باید برنامه‌های اجتماعی و حمایتی برای بهبود زندگی مردم محلی اجرا کنند، از جمله ایجاد فرصت‌های شغلی، تأمین خدمات بهداشتی و آموزشی و احترام به فرهنگ‌ها و حقوق بشر.

۳- چالش‌های اقتصادی و توسعه پایدار

معدان به عنوان منابع اقتصادی مهم، نقش بسزایی در اقتصاد کشورها دارند. با این حال، به جهت اینکه این فعالیت‌ها منجر به توسعه پایدار شوند، نیاز است که معدان بخشی از سود خود را به نفع توسعه محلی و پروژه‌های بلندمدت اجتماعی سرمایه‌گذاری کنند. عدم توجه به مسئولیت اجتماعی در صنعت معدن می‌تواند به بروز مشکلات زیست‌محیطی و اجتماعی قابل توجهی منجر شود. در اینجا به چند مثال مهم در کشورهای دنیا اشاره می‌کنیم:

معدن طلاي اوكی ندي در پاپواگینه نو: این معدن به دلیل تخلیه حجم زیادی از زباله‌های معدنی به رودخانه‌های محلی، باعث آلودگی شدید آب و خسارات زیست‌محیطی گسترده شد که به نابودی حیات آبی و کاهش کیفیت زندگی جوامع محلی منجر شد.

معدن مس در شیلی: شیلی به عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان مس در جهان، با مشکلات آلودگی آب به دلیل فعالیت‌های معدنی روبه‌رو شده که منجر به تخریب زیستگاه‌ها و بحران کمبود آب در برخی مناطق شده است.

معدن زغال‌سنگ در آمازون برزیل: تخریب گسترده جنگل‌های بارانی برای استخراج زغال‌سنگ باعث آسیب جدی به اکوسیستم‌ها و تغییرات اقلیمی شد.

همچنین بی‌توجهی به حقوق و رفاه جوامع محلی می‌تواند منجر به ناآرامی‌ها و اعتراضات گسترده شود.

معدن ماریکانکا در آفریقای جنوبی: عدم رسیدگی به شرایط کاری و حقوق کارگران در این معدن منجر به اعتراضات گسترده شد که نهایتاً به برخورد خشونت‌آمیز پلیس و گشته‌شدن ده‌ها کارگر انجامید. این حادثه به یک نمونه برجسته از ناکامی در توجه به مسئولیت اجتماعی و مشکلات کارگری تبدیل شد.

اثرات تخریبی ناشی از عدم بازسازی و ترمیم زمین‌های معدن می‌تواند برای دهه‌ها باقی بماند و به‌صورت طولانی‌مدت محیط زیست را تحت تأثیر قرار دهد. عدم توجه به مسئولیت اجتماعی در معدان می‌تواند منجر به مشکلات جدی و گسترده‌ای شود که هم بر محیط زیست و هم بر جوامع انسانی تأثیرات منفی دارد. از جمله:

- آلودگی منابع آبی
- آلودگی هوا و مشکلات سلامتی
- تخریب زیستگاه‌ها و نابودی تنوع زیستی
- اثرات منفی بر جوامع محلی
- مشکلات پس از اتمام بهره‌برداری

پس از اتمام فعالیت‌های معدنی، بسیاری از شرکت‌ها بدون بازسازی و بهبود زمین‌های تخریب‌شده، مناطق را ترک می‌کنند. یکی از نمونه‌های این مشکل، معدان مرونکه در ایالت‌های غربی آمریکااست که هنوز اثرات آلودگی آنها باقی مانده است. نتیجه آنکه، فعالیت‌های معدنی بدون توجه به مسئولیت اجتماعی می‌تواند موجب جابه‌جایی اجباری جوامع محلی و آسیب به فرهنگ‌ها و معیشت مردم شود. در بسیاری از کشورها، قوانین سخت‌گیرانه‌ای برای کنترل فعالیت‌های معدنی و تأثیرات زیست‌محیطی آنها وجود دارد که در ایران هم این قوانین وجود دارد و شرکت‌های معدنی باید به این قوانین پایبند باشند و علاوه بر آن، با توجه به مسئولیت اجتماعی خود، اقداماتی پیشگیرانه برای جلوگیری از تخلفات و جرمه‌ها انجام دهند. عدم توجه به مسئولیت اجتماعی در صنعت معدن می‌تواند منجر به خسارات جدی زیست‌محیطی، مشکلات اقتصادی و اجتماعی و اثرات منفی بلندمدت برای جوامع محلی شود. مثلاً‌های واقعی از این مشکلات نشان‌دهنده ضرورت اجرای دقیق و پایبندی به برنامه‌های مسئولیت اجتماعی در این صنعت هستند.

گزارشی از ماجرای ممنوعیت مصرف آلاینده مازوت پدیده‌ای که زندگی را میان قطعی برق و آلودگی ممتد محیط زیست قرار داده است

خاموشی یا خفگی؟

و شاخص آن است و این آلاینده باعث شده که این شهر در سال گذشته ۲۷ روز در شرایط ناسالم قرار گیرد، طبیعتاً مدیریت منابع ثابت آلاینده‌گی مثل نیروگاه مورد توجه قرار می‌گیرد، چون در این شهر نقش منابع ثابت آلاینده‌گی بسیار بیشتر از منابع متحرک است.»

طاهری در ادامه با اشاره به سهم ۹۸درصدی منابع ثابت در تولید آلودگی اراک، تأکید کرد «سازمان محیط زیست سعی دارد با تکیه بر سیاهه انتشار هر شهر که سهم منابع مختلف را در تولید هریک از انواع آلاینده‌ها نشان می‌دهد، برای هریک از کلان‌شهرها تصمیم‌گیری کند چون این باور وجود دارد که این شیوه مدیریت آلودگی هوا مؤثرتر است تا پیگیری یکسان همه راهکارها در همه شهرهای ایران.»

تهران و مشهد در اولویت اسقاط خودروهای فرسوده

این مقام مسئول در سازمان محیط زیست با تأکید بر اینکه هیچ‌یک از نیروگاه‌های تهران مازوت نمی‌سوزانند و با اشاره به اینکه منابع متحرک بیشترین سهم را در آلودگی هوای کلان‌شهر تهران دارند، می‌گوید: «طبق مصوبات کارگروه ملی کاهش آلودگی هوا، برای اسقاط خودروهای فرسوده اولویت را برای دو شهر تهران و مشهد قرار دادیم، هرچند اسقاط را در شهرهای دیگر هم پیگیری می‌کنیم، اما اسقاط در این دو شهر به دلیل سهم بالای خودروهای فرسوده در تولید آلودگی هوا، به طور ویژه پیگیری می‌شوند.»

سهم ناچیز تهران در اسقاط خودروهای فرسوده از ابتدای سال ۱۴۰۳

احمد طاهری با تأکید بر ضرورت اسقاط خودروهای فرسوده در تهران این‌طور ادامه می‌دهد «از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا روزهای ابتدایی ماه جاری، بیش از ۱۷۰ هزار وسیله نقلیه فرسوده در ایران اسقاط شده که از این تعداد کمتر از ۱۰ هزار وسیله نقلیه مربوط به تهران بوده، درحالی‌که در تهران منابع متحرک نقش عمده را در انتشار آلودگی هوا دارد. این نشان می‌دهد که باید هریک از سیاست‌های کنترل آلودگی را متناسب با نقش منابع آلاینده در هر کلان‌شهر دنبال کنیم. برای شهری مثل تهران سیاست‌های کاهش آلودی هوا با تمرکز بر منابع متحرک و در شهرهای مثل اصفهان و اراک تمرکز روی منابع ثابت است، هرچند در تهران هم سیاست‌های مربوط به منابع ثابت را کنار نخواهیم گذاشت.»

گوگرد مازوت‌خطری در کمین شهروندان

دقت داشته باشیم که مازوت با محتوای گوگرد سه‌وینیم درصد که بنا به ادعای سازمان محیط زیست در نیروگاه‌ها مصرف می‌شود، باعث انتشار ذرات معلق و دی‌اکسید گوگرد در هوا می‌شود، ضمن اینکه دی اکسید گوگرد منتشرشده با قرارگرفتن در جو می‌تواند منجر به انتشار آلاینده ثانویه و مجدداً تبدیل به ذرات معلق شود. بنابراین وزارت بهداشت در دوره‌های مختلف نسبت به عوارض ناشی از مازوت بر سلامت شهروندان هشدار داده و تأکید کرده که دی‌اکسید گوگرد منجر به تنگی نفس، خس خس سینه، تشدید بیماری‌های قلبی، عروقی و ریوی می‌شود و در نتیجه برای افراد مبتلا به آسم بسیار خطرناک است. برای همین هم موضوع سوزاندن مازوت در نیروگاه‌ها و بقیه صنایع برای سازمان حفاظت محیط زیست حائز اهمیت است و بنا به گفته احمد طاهری رئیس مرکز ملی هوا، سازمان محیط زیست اصرار دارد که اولاً مازوت مصرف نشود، ثانیاً سولفور موجود در مازوت تا حد استاندارد کاهش یابد و سوماً توزیع سوخت در کشور به شکلی باشد که پیامدهای محیط‌زیستی آن به حداقل برسد.

اعتراض نماینده تبریز به تصمیم دولت درباره مازوت‌سوزی نیروگاه‌ها

با وجود این همچنان این سؤال شکل گرفته که چرا مازوت‌سوزی در بقیه نیروگاه‌ها ممنوع نشده به حدی که یکشنبه ۲۰ آبان ۱۴۰۳ علی جعفری‌آذر نماینده مردم تبریز در مجلس شورای اسلامی در صحن مجلس در تذکری به تصمیم دولت اعتراضی کرد و گفت که «معاون محترم اجرایی چندتابعیتی رئیس‌جمهور اخیراً دستور داده که برای چند نیروگاه در کشور گاز تأمین شود اما در ارتباط با نیروگاه تبریز در این شرایط سخت آلودگی هوا هم به نیروگاه و شرکت گاز دستور داده‌اند که سوخت آن از طریق مازوت تأمین شود؛ مردم تبریز انتظار دارند به این موضوع رسیدگی شود.» با توجه به این اعتراض این سؤال شکل می‌گیرد که آیا سازمان محیط زیست در روزهای آینده توقف مصرف مازوت

عکس محمدابن نجفی باشاگاه خبرنگاران جوان

شرق

گزارش خبری

۲برکناری در بهزیستی به دلیل قصور در پرونده مرگ یک دختر ۱۱ساله

رئیس سازمان بهزیستی گفت: پنج نفر از کارکنان بهزیستی را که در حلقه خدمات‌رسانی کوتاهی کرده‌اند، به کمیته تخلفات اداری سپرده‌ایم و همچنین معاون اجتماعی استان خراسان رضوی و رئیس شهرستان بهزیستی کاشمر به دلیل قصورهایی که داشته‌اند برکنار شده‌اند.

در پی وقوع قتل مهسا گلستانی، دخترخوانده سازمان بهزیستی در کاشمر که در اثر شکنجه جان باخت، سیدجواد حسینی، رئیس سازمان بهزیستی کشور، نستشی را با خبرنگاران برقرار کرد. گفته می‌شود مهسا گلستانی سه ماه قبل به صورت فرزندخوانده به خانواده‌ای کاشمری سپرده شده است و در نهایت با علائم کبودی و شکستگی روی بدن در یکی از مراکز درمانی کاشمر جان باخته است. سیدجواد حسینی، رئیس سازمان

بهزیستی، گفت: ما کوتاهی‌هایی را در بحث درون‌سازمانی مشاهده کرده‌ایم. در آن دوره آزمایشی سمدکاران ما بازدید داشته‌اند و گزارش داده‌اند که باید تصمیمات جدی درباره هر کودکی گرفته شود، اما نه رئیس شهرستان و نه معاون اجتماعی به گزارش‌ها به‌طور جدی توجه نداشته‌اند و به همین دلیل مداخلات مؤثر صورت نگرفته است. ما پس از دریافت این گزارش پنج نفر از کارکنان در حلقه خدمات‌رسانی که کوتاهی کرده‌اند را به کمیته تخلفات اداری سپرده‌ایم و امروز مراحل قانونی انجام شده است. همچنین معاون اجتماعی استان خراسان رضوی و رئیس شهرستان کاشمر به دلیل قصورهایی که داشته‌اند برکنار شده‌اند.

او ادامه داد: مهسا گلستانی متولد ۱۳۹۲ بوده و به سبب عدم صلاحیت والدین در نیمه ۱۴۰۰ به همراه برادر پنج‌ساله خود از خانواده زیستی

جدا می‌شود و در اسفندماه حکم عدم صلاحیت خانواده زیستی صادر شده و بنابراین به مراکز نگهداری در شهرستان بینالود و شهرستان گناباد می‌روند. خانواده‌ای در سامانه فرزندخواندگی از شهرستان کاشمر

ثبت‌نام و مراحل را طی می‌کنند و گواهی سلامت جسمی و روانی و سوپیشینه و نظر روان‌شناس و روان‌پزشک هم در پرونده آنان بوده است. نهایتاً روند واگذاری کودک با نظر قضائی به خانواده شکل می‌گیرد. حسینی گفت: خانواده از ۱۶ فروردین ۱۴۰۳ با مرکز گناباد در ارتباط بودند و پس از چهار بار دیدار خانواده و فرزندخوانده، در تیرماه با حکم قضائی به عنوان فرزندخوانده آزمایشی به خانواده تحویل داده می‌شود. همکاران ما در بازدیدها متوجه اختلاف بین مادر خانواده و دختر می‌شوند. هم دختر و هم مادر ناسازگاری را ابزار می‌کنند. شهرستان گزارش را به استان می‌دهد و شروع به بررسی می‌کنند که متأسفانه در روز چهارشنبه با علائم کودک‌آزاری، دختر فوت کرده است. گزارش تشریح پزشک قانونی هنوز نیامده است و حکم قضائی نیز بعد از گزارش صادر می‌شود.

او بیان کرد: شواهدی از موارد کودک‌آزاری در فرزند پنج‌ساله نیز وجود دارد و در گزارش پزشک قانونی مشاهده شده و کودک به مرکز قبلی تحویل داده شد. مستندات فرزندخواندگی توسط بهزیستی از طریق حراست جمع شده است و مراحل بازپرسی ادامه دارد. شواهد ضرب‌وشتم در پسر خانواده هم وجود دارد اما درباره دختر هنوز اعلام نشده است.